

УДК 53

О. Рокіцький

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

ОСТАП СТАСІВ (1903 – 1985)

Професор О. Стасів належить до чисельної і славної когорти тих українських вчених, що своєю працею здобули визнання світової наукової спільноти, однак згадки про яких не знайдемо ні в УРЕ, ні у фахових довідниках Радянської доби. Видатний кристалофізик, дійсний член НТШ, дійсний член УІТ, почесний член Німецького фотографічного товариства, засновник і директор Інституту кристалофізики у Берліні, один з фундаторів міжнародного фізичного журналу «Physica Status Solidi», засновник наукової школи з кристалофізики – це лише поверховий неповний перелік заслуг і здобутків нашого земляка, уродженця с. Борщовичі, що на Львівщині. Попри скромні статки сім'ї залізничного вахтера Олександра Стасіва, всі його діти (було їх восьмеро) отримали гімназійну освіту в українській гімназії Перемишля.

Гімназію Остап закінчив з відзнакою, а вищі студії розпочав у 1921 р. на природничому відділі філософського факультету таємного українського університету у Львові. Одночасно відвідував заняття і у політехніці, звідки і був скерований на практику до Гданська. У 1923 р. вступив до Берлінського університету, де на фізичному факультеті слухав лекції М. Планка, А. Айнштейна, М. Лауе, П. Прінгегеймера, В. Боте, що мало вирішальне значення при формуванні наукового світогляду майбутнього вченого. У 1927 р. поглиблює свою спеціальну освіту в Інституті фізики Гессенського ун-ту, де у 1929 р. отримав ступінь доктора філософії.

У 1931 р. розпочинається нова сторінка у творчій біографії О. Стасіва. На запрошення майбутнього Нобелівського лауреата проф. Р. Поля він розпочинає дослідження природи дефектів лужно-галоїдних кристалів в лабораторії Гетингенського ун-ту. Ці кристали виявилися вдалимими модельними об'єктами для вивчення фізичних явищ у твердих тілах. У 1932 р. О. Стасів відкриває явище переміщення центрів забарвлення в цих кристалах під впливом електричного поля. Цими працями було започатковано новий напрям у фізиці твердого тіла – вивчення кінетичних параметрів дефектів, їх температурних і польових залежностей. В зв'язку з політичною ситуацією в Німеччині, вчений змушений залишити працю в університеті і робить спробу повернутися на Батьківщину, однак безуспішно. У 1938 р. очолює дослідну лабораторію в приватній фірмі «Zeiss Ikon», що займалася проблемою світлочутливості фотоматеріалів. Цикл досліджень розпочатих у 1939 р. О. Стасівим разом з його учнем і співробітником Дж. Тельтовим заклав підвалини для вироблення концепції центрів прихованого фотографічного зображення та механізмів їх утворення.

У 1947 р. О. Стасів став професором Дрезденського технічного ун-ту, де працював до виходу на пенсію. Тут сформувалася його наукова школа з кристалофізики. У 1951 р. на базі Дрезденського філіалу Стасів засновує в Берліні Інститут кристалофізики Німецької академії наук, що став відомим у Європі як центр кристалофізичних досліджень. За видатні заслуги у розвитку науки у 1956 р. проф. Стасіву була присуджена Німецька національна премія з науки і технології. У 1959 р. вийшла фундаментальна монографія Стасіва під назвою «Електронні та іонні процеси в іонних кристалах», що у 1963 р. була перекладена чеською мовою.

У 1968 р. з політичних мотивів у розквіті творчих сил вчений змушений вийти на пенсію. Помер О. Стасів 19 лютого 1985 р. У некролозі, поміщеному в журналі «Physica Status Solidi» (Т. 130, № 1) сказано про нього: «Великий вчений, щедрий учитель та людина виключних моральних цінностей».